

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВА ТА ПОЛІТИКИ

УДК 342.78:329

DOI <https://doi.org/10.32782/app.v75.2025.1>

І. В. Банний

orcid.org/0009-0004-5361-0002

аспірант

Київського університету права Національної академії наук України

СУТНІСТЬ І ДІЄВІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД СВОБОДИ ОБ'ЄДНАННЯ У ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ЇЇ ОБМЕЖЕННЯ

Вступ. В сучасних суспільно-політичних реаліях одним із першочергових завдань на шляху побудови демократичної правової держави постає формування ефективної політичної системи та громадянського суспільства, що, у свою чергу, є неможливим без існування багатопартійності та розвинутих політичних партій. Конституційне право на свободу об'єднання в політичні партії є одним із ключових політичних прав громадян. Реалізація права на об'єднання в політичні партії є необхідною передумовою для створення нових та розширення наявних політичних партій, підвищення їх ефективності та значення для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, національних інтересів, прав і свобод людини та громадянина.

Постановка проблеми. Випробовування Української держави, її політичних сил на міцність породжує стрімкий поступ в різних сферах життєдіяльності суспільства і держави, поглиблення політичної структурованості суспільства, що в свою чергу, викликає невідомий інтерес до конституційно-правових засад свободи об'єднання у політичні партії і забезпечення їх дієвості в разі обмеження відповідного права з передбачених Конституцією і законами України підстав допустимості його обмеження, зокрема, з міркувань національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Дедалі більше уваги приділяється науково-теоретичним напрацюванням, що стосуються розуміння спрямування передбачених законодавством заходів з обмеження права людини на свободу об'єднання в політичні партії, конституційних гарантій їх утворення та діяльності, як засобу забезпечення всебічної охорони й захисту цього права і, водночас, забезпечення прозорого й ефективного функціонування державних інститутів та інститутів громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти легітимних обмежень права на свободу об'єднання, права на свободу діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, прийнятних для захисту демократії в умовах різних викликів і загроз; законодавчих змін у сфері регулювання діяльності політичних партій та громадських організацій з урахуванням міжнародних стандартів свободи об'єднання та відповідної судової практики висвітлюються в працях таких вітчизняних і зарубіжних дослідників як Н. Батанова (Батанова, 2023), Б. Бернацький (Бернадський, 2019), Н. Раданович (Раданович, 2023), В. Росіхіна (Росіхіна, 2013), М. Хмай (Хмай, 2006). Втім, не втрачає своєї актуальності подальша розробка конституційно-правових засад свободи об'єднання у політичні партії та її обмеження з безумовним урахуванням юрисдикційної практики.

Метою нашого дослідження є характеристика конституційно-правових засад свободи об'єднання у політичні партії та її обмеження в контексті покладення на державу позитивно-

го обов'язку із забезпечення реалізації громадянами відповідного права та підтримання дієвості цих засад внаслідок їх узгодження з передбаченими Конституцією і законами України підставами допустимості обмеження окремих конституційних прав і свобод. При цьому право на свободу об'єднання розглядається як найважливіший правовий інститут, покликаний забезпечувати проголошену ст. 15 Конституції України економічну, політичну та ідеологічну багатоманітність у суспільному житті та свободу політичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Конституційно закріплена відповідальність держави перед людиною за свою діяльність (Конституції України, 1996) в очікуванні суттєвих результатів участі України в євроінтеграційному процесі і долучення її, передусім до стандарту відповідальності держави-члена за правом ЄС (Водянніков, 2023), цілком справедливо актуалізується в контексті визнання фундаментальною цінністю дієвої конституційної демократії свободи, «наявність якої у особі є однією з передумов її розвитку та соціалізації» (Конституційний Суд України, 2016 № 2-рп/2016), встановлення «*позитивного обов'язку держави щодо захисту свободи осіб, які перебувають під її юрисдикцією*» (Конституційний Суд України, 2016 № 2-рп/2016).

Значущість принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, вираження якого Конституційний Суд України вбачає як у визначенні обов'язків держави приписами статей 3, 16, 22 Конституції України, так і в потребі повного та своєчасного виконання цих обов'язків (Конституційний Суд України, 2024 № 1-р(II)/2024), забезпечує, зокрема втілення принципу захисту прав і свобод людини у тих приписах частини другої статті 3 Конституції України, відповідно до яких «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави», «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», а також узгодження цього принципу (за формулюванням в Рішенні Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 – принципу захисту людських прав (Конституційний Суд України, 2024 № 8-р(II)/2024)) із наведеним в Рішенні Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 конституційним трактуванням людської гідності як права і як конституційної цінності (Конституційний Суд України, 2018 № 5-р/2018) та викладеною в Рішенні Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 конституційною доктриною розуміння права на свободу та особисту недоторканність (Конституційний Суд України, 2024 № 8-р(II)/2024).

В співставних з розвитком і конкретизацією принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, визнанням свободи основоположною конституційною цінністю в Україні, яка «дає змогу особі робити вільний вибір із-поміж більшості життєвих питань без втручання держави» підходах до аналізу змісту приписів статті 21 Конституції України, за якими «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах», «права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними», юридичних позиціях Конституційний Суд України доходить висновку, за яким «свобода (вільність) людини *a priori* є визначальною та пріоритетною для шанування державою загалом, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами» (Конституційний Суд України, 2022 № 5-р(II)/2022), що мимоволі слугує появі подальших висловлювань про повагу до прав і свобод людини. Конституційний Суд України керується тим, що конституційна презумпція людської свободи обумовлює доконечність потреби обґрунтування будь-якого істотного її обмеження з боку держави (Конституційний Суд України, 2022 № 5-р(II)/2022). Під впливом такого чинника як «легітимне втручання держави у приватну автономію індивіда з метою забезпечення загального блага» (Савчин, 2019, с. 10, 151–52) на обмеження фундаментальних прав людини «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права» (Конституційний Суд України, 2016 № 2-рп/2016).

Відповідно до своєї усталеної практики Конституційний Суд України розрізняє загальну свободу дій, яка поряд із людською гідністю міститься в каталозі конституційних прав лю-

дини, є їх сутнісним змістом, і право на свободу та особисту недоторканність, гарантоване статтею 29 Основного Закону України, як свободу людини від свавільного ув'язнення (Конституційний Суд України, 2024 № 8-р(II)/2024).

В співзвучних з конституційним визначенням верховенства Конституції України та її принципів, зокрема <...> поваги до прав і свобод людини, як основ демократичного конституційного ладу України (Конституційний Суд України, 2024 № 8-р(II)/2024), теоретичних позиціях прихильників більш широкого контексту свободи особи, а саме загальної свободи особи та її діяльності в усіх сферах життя, простежується сумісність загальної свободи дій із природою одного з її різновидів, а саме свободи політичної діяльності. В ході аналізу юридичних позицій Конституційного Суду України, які стосуються передбачених на конституційному і законодавчому рівні гарантій свободи політичної діяльності, а відтак – визнання (проектування) різних носіїв (адресатів) загального дозволу (як основи загальнодозвільного типу юридичного регулювання) в цьому випадку, Н. М. Раданович спостерігає інтерпретацію такої свободи щодо: окремих громадян (Конституційний Суд України, 2009 № 26-рп/2009; Раданович, 2023, с. 16–17); політичних партій (Конституційний Суд України, 2007 № 2-рп/2007; Раданович, 2023, с. 16–17); інших громадських об'єднань, як інститутів громадянського суспільства, що складають природний фундамент конституційної демократії у забезпеченні політичного розвитку українського суспільства та держави, сприяють самореалізації громадян, надають їм можливість самостійно або разом з іншими реалізувати та/або захищати свої права, свободи та інтереси, що визначаються та гарантуються Основним Законом України, а також брати участь у вирішенні суспільно важливих справ на місцевому чи загальнодержавному рівні (Конституційний Суд України, 2019 № 3-р/2019; Раданович, 2023, с. 16–17).

Вчений помічає перерахунок можливих форм об'єднань громадян, який здійснюється завдяки «відкритому переліку» (техніко-юридичному прийому, що характеризує загальнодозвільний тип юридичного регулювання), як власне і санкціонування їх *загальнодозвільної правосуб'єктності*. Йдеться про відзначення Конституційним Судом України можливості утворювати різні форми функціонування об'єднань громадян, як-от: *політичні партії, громадські організації, громадські чи професійні спілки, інші об'єднання*, з метою забезпечення участі громадян у суспільно-політичному та соціально-економічному житті суспільства і держави, в тому числі в антикорупційній сфері (Конституційний Суд України, 2019 № 3-р/2019; Раданович, 2023, с. 16–17).

Важливим проявом проголошеної приписами частини першої статті 15 Конституції України економічної, політичної та ідеологічної багатоманітності українського суспільного життя є визначення і втілення її політичного аспекту, з одного боку, у тих приписах частини четвертої статті 15, відповідно до яких держава гарантує «свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України», а відтак – на конституційному та законодавчому рівні можуть встановлюватися певні обмеження, умови реалізації права громадян на свободу політичної діяльності (Конституційний Суд України, 2009 № 26-рп/2009), а з іншого боку, у тих приписах частини першої, четвертої ст. 36 Конституції України, якими вона гарантує свободу об'єднання, що означає, зокрема, правову і фактичну можливість добровільно без примусу чи попереднього дозволу утворювати об'єднання громадян або вступати до них (Конституційний Суд України, 2001 № 18-рп/2001). Слід зауважити, що в жодному з цих контекстів, як власне і контексті тих приписів частини першої статті 36, частини першої статті 37 Конституції України, відповідно до яких держава передбачає певні обмеження, в тому числі і права громадян на свободу об'єднання у політичні партії, відповідним законом з міркувань національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей Конституційний Суд України не визнає Конституційну партію Радянського Союзу і Компартію України у складі КПРС політичними партіями і громадськими організаціями (Конституційний Суд України, 2001 № 20-рп/2001).

Політичний аспект багатоманітності базується, передусім, на беззаперечному визнанні свободи людини як основної цінності суспільства та розкривається через нормативно-політичну теорію правової доктрини плюралізму, яка передбачає існування в одному суспільстві диференційованих, але рівноправних політичних поглядів, забезпечення співіснування різ-

них політичних партій як окремих, але пов'язаних між собою елементів політичної системи за допомогою інтегративних правових норм (Конституція України. Науково-практичний коментар, 2024, с. 120–121). Поширення загальнодозвільної правосуб'єктності на політичні партії, інші громадські об'єднання, як інститути громадянського суспільства, дозволяє Н. М. Радановичу обґрунтувати специфіку такої правосуб'єктності на основі юридичного інструментарію загальнодозвільного типу юридичного регулювання – юридичних заборон, як базових «ідентифікаторів», «маркерів» цього типу юридичного регулювання, а також юридичних дозволів і зобов'язувань, виходячи, щонайперше, з наступного:

– визначення відповідним конституційним правом громадян на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (стаття 36 Конституції України), тобто юридичним дозволом конституційного рівня фіксації (закріпленості) (Раданович, 2023, с. 17).

– характеристики низкою прав – законодавчих дозволів, які конкретизують конституційний дозвіл, сприяючи гарантуванню свободи політичної діяльності (інакше кажучи сприяють втіленню загального дозволу, «підсилюють» його), з-поміж яких дослідник, звертаючись до Закону «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2365-III (далі – Закон) вказує на права та гарантії, надані політичним партіям: «1) вільно провадити свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України; ...4) підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки...; 5) ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, подавати допомогу у їх створенні», «свобода опозиційної діяльності» (стаття 12 Закону); «право на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань, матеріальну та фінансову підтримку... у формі: 1) внесків на підтримку партій; 2) державного фінансування статутної діяльності політичних партій...» (стаття 14 Закону) (Раданович, 2023, с. 17).

Підтримання дієвості принципу багатоманітності суспільного життя як відправного у визначенні загальних засад реалізації права громадян на свободу об'єднання і встановлення інститутів громадянського суспільства, складовою якого є різноманітні об'єднання громадян, що представляють певні ідеологічні та інші погляди, інтереси різних соціальних груп та індивідів (Конституційний Суд України, 2001 № 18-рп/2001) передбачає покладення на державу позитивного обов'язку, який <...> полягає, зокрема, «в забезпеченні належної системи національного захисту конституційних прав людини шляхом розроблення відповідного нормативно-правового регулювання; впровадженні ефективної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини; створенні умов для реалізації людиною її фундаментальних прав і свобод» (Конституційний Суд України, 2018 № 3-р/2018; Конституційний Суд України, 2022 № 3-р/2018 № 3-р/2022).

В умовах існуючого правопорядку Україна як демократична та правова держава, в якій визнається і діє принцип верховенства права, зобов'язана, зокрема, не втручатися як у реалізацію громадянами права на свободу об'єднання, так і в діяльність самого об'єднання (Конституційний Суд України, 2001 № 18-рп/2001), за винятком обмежень, встановлених Конституцією і законами України. Конкретизація юрисдикційної практики в напрямі забезпечення створення умов для належного правового регулювання конституційного права на свободу об'єднання з огляду на гарантії збереження змісту і обсягу конституційних прав і свобод, втілення конституційної цінності людської гідності, яка <...> є, зокрема, «критерієм допустимості можливих обмежень таких прав» (Конституційний Суд України, 2022 № 5-р(II)/2022) дозволяє звернути увагу на те, що частина друга статті 64 Конституції України не відносить право на свободу утворення політичних партій до переліку тих свобод, які ніким і в жодний спосіб не можуть бути обмежені (Конституційний Суд України, 2007 № 2-рп/2007) і тим самим підкреслити неабсолютність (обмеженість) цього права. Конституційний Суд України визнає допустимим додаткове унормування законом загальних засад утворення і діяльності політичних партій за умови дотримання загальнодемократичних принципів» (Конституційний Суд України, 2007 № 2-рп/2007)

Отже, конституційне закріплення відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, виконання нею свого головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а також принципу багатоманітності суспільного життя як відправних у визначенні загальних засад реалізації громадянами права на свободу об'єднання і встановлення інститутів громадянського суспільства, породжує позитивне зобов'язання держави із забезпечення реалізації громадянами цього права. Від держави вимагається не лише не втручатися в реалізацію громадянами права на свободу об'єднання, але й гарантувати можливість його фактичної реалізації та захисту, зокрема шляхом додаткового унормування законом загальних засад утворення і діяльності політичних партій.

Конкретизація юрисдикційної практики в напрямі запровадження належного правового регулювання права громадян на свободу утворення політичних партій дозволяє звернути увагу на *неабсолютність* (*обмеженість*) цього конституційного права та виокремити з поміж підстав допустимості його обмеження додаткове унормування законом загальних засад утворення і діяльності політичних партій за умови дотримання загальнодемократичних принципів.

Література

- Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність політичних партій в умовах викликів сьогодення. *Alfred Nobel university journal of law*. 2023. № 2. С. 50-60.
- Бернацький Б.В. Формування української моделі заборони політичних партій у світлі міжнародних стандартів і практик. Дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11. Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2019. 210 с.
- Водянніков О. Ю. Відповідальність держав-членів ЄС перед приватними особами за невиконання зобов'язань за правом ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 75. Ч. 3. С. 162-170.
- Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 245к/96-ВР із змінами, внесеними згідно Закону України № 1401-VIII від 2 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
- Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол.: Р. О. Стефанчук (співголова), О. В. Петришин (співголова), Ю. Г. Барабаш та ін.; вступ. сл. В. Зеленського]; за заг. ред. Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина; Нац. акад. прав. наук України; Конст. Суд України. Харків: Право, 2024. 1176 с.
- Раданович Н. М. Загальнодозвільний тип юридичного регулювання в Україні: суб'єктна характеристика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 2 (49). С. 16-22.
- Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#Text>
- Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18#Text>
- Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 5-р(II)/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-22#Text>
- Рішення Конституційного Суду України від 27 грудня 2001 року N 20-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01/print>
- Рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 2022 року № 3-р/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-22#Text>
- Рішення Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-18/print>
- Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09/print> ;
- Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>
- Рішення Конституційного Суду України від 6 червня 2019 року № 3-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19/print>
- Рішення Конституційного Суду України від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_r_2_2024.pdf
- Росіхіна В. Конституційні нормативно-правові гарантії забезпечення права громадян на публічні об'єднання: теорія і практика. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 4. С. 72-79.
- Савчин М.В. Порівняльне конституційне право: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
- Chmaj M. Wolność tworzenia i działania partii politycznych : studium porównawcze. *Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu WarmińskoMazurskiego*, 2006. 200 s.

References

- Batanova N. M. (2023) Konstytutsiino-pravova vidpovidalnist politychnykh partii v umovakh vyklykiv sohodennia [Constitutional and legal responsibility of political parties in the context of today's challenges]. *Alfred Nobel university journal of law*. 2 [in Ukrainian].
- Bernatskyi B.V. (2019). Formuvannia ukrainskoi modeli zaborony politychnykh partii u svitli mizhnarodnykh standartiv i praktyk [Formation of a Ukrainian model of banning political parties in the light of international standards and practices]. *Dys. ... na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.11. Natsionalnyi universytet «Kyievo-Mohylianska akademiia»* [in Ukrainian].
- Vodyannikov O. (2023) EU member-state responsibility before individuals for breach of EU law. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo*, (75), 162–170 [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku № 245k/96-VR iz zminamy, vnesenyi zghidno Zakonu Ukrainy № 1401-VIII vid 2 chervnia 2016 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2016. № 28. St. 532 [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar [The Constitution of Ukraine. Scientific and practical commentary] / [redkol.: R. O. Stefanchuk (spivholova), O. V. Petryshyn (spivholova), Yu. H. Barabash ta in.; vstup. sl. V. Zelenskoho]; za zah. red. R. O. Stefanchuka y O. V. Petryshyna; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Konst. Sud Ukrainy. Kharkiv: Pravo, 2024. 1176 s.
- Radanovych N. M. (2023) Generally permissive type of legal regulation in Ukraine: subject characteristics. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, 2 (49), 16-22 [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 18 lystopada 2024 roku № 8-r(II)/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#Text> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 22 travnia 2018 roku № 5-r/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18#Text> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 22 chervnia 2022 roku № 5-r(II)/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-22#Text> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 27 hrudnia 2001 roku N 20-rp/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01/print> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 23 hrudnia 2022 roku № 3-r/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-22#Text> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 24 kvitnia 2018 roku № 3-r/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-18/print> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 19 zhovtnia 2009 roku №26- rp/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09/print> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 1 chervnia 2016 roku № 2-rp/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 6 chervnia 2019 roku № 3-r/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19/print> [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 14 liutoho 2024 roku № 1-r(II)/2024. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_r_2_2024.pdf [in Ukrainian].
- Rosikhina V. (2013). Konstytutsiini normatyvno-pravovi harantii zabezpechennia prava hromadian na publichni obiednannia: teoriia i praktyka [Constitutional and Legal Guarantees of the Right of Citizens to Public Associations: Theory and Practice]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 4 [in Ukrainian].
- Savchyn M. (2019). Porivnialne konstytutsiine pravo [Comparative Constitutional Law]: navch. posibnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 328 s. [in Ukrainian].
- Chmaj M. (2006) Wolność tworzenia i działania partii politycznych: studium porównawcze [Freedom to Create and Operate Political Parties: A Comparative Study]. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko Mazurskiego, 2006. 200 s. [in Polish].

Анотація

Банний І. В. Сутність і дієвість конституційно-правових засад свободи об'єднання у політичні партії та її обмеження. – Стаття.

Випробовування Української держави, її політичних сил на міцність породжує стрімкий поступ в різних сферах життєдіяльності суспільства і держави, поглиблення політичної структурованості суспільства, що в свою чергу, викликає невідомий інтерес до конституційно-правових засад свободи об'єднання у політичні партії і забезпечення їх дієвості в разі обмеження відповідного права з передбачених Конституцією і законами України підстав допустимості його обмеження, зокрема, з міркувань національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Дедалі більше уваги приділяється науково-теоретичним напрацюванням, що стосуються

розуміння спрямування передбачених законодавством заходів з обмеження права людини на свободу об'єднання в політичні партії, конституційних гарантій їх утворення та діяльності, як засобу забезпечення всебічної охорони й захисту цього права і, водночас, забезпечення прозорого й ефективного функціонування державних інститутів та інститутів громадянського суспільства.

Конституційне закріплення відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, виконання нею свого головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а також принципу багатоманітності суспільного життя як відправних у визначенні загальних засад реалізації громадянами права на свободу об'єднання і встановлення інститутів громадянського суспільства, породжує позитивне зобов'язання держави із забезпечення реалізації громадянами цього права. Від держави вимагається не лише не втручатися в реалізацію громадянами права на свободу об'єднання, але й гарантувати можливість його фактичної реалізації та захисту, зокрема шляхом додаткового унормування законом загальних засад утворення і діяльності політичних партій.

Конкретизація юрисдикційної практики в напрямі запровадження належного правового регулювання права на свободу утворення політичних партій дозволяє звернути увагу на неабсолютність (обмеженість) цього конституційного права та виокремити з поміж підстав допустимості його обмеження додаткове унормування законом загальних засад утворення і діяльності політичних партій за умови дотримання загальнодемократичних принципів.

Ключові слова: конституційно-правові засади, дієвість конституційно-правових засад, свобода об'єднання, свобода політичної діяльності, політичні партії, обмеження права на свободу об'єднання у політичні партії.

Summary

Bannyi I. V. The essence and effectiveness of the constitutional and legal framework for the freedom of association in political parties and its restrictions. – Article.

The challenge of the Ukrainian state and its political forces generates rapid progress in various spheres of life of society and the State, deepening of political structure of society, which in turn arouses a genuine interest in the constitutional and legal framework for freedom of association in political parties and ensuring their effectiveness in case of restriction of the relevant right on the grounds of admissibility of its restriction provided for by the Constitution and laws of Ukraine, the admissibility of its restriction, in particular, for reasons of national security and public order, public health protection or protection of the rights and freedoms of others. More and more attention is being paid to scientific and theoretical developments related to understanding the direction of the measures provided for by law to restrict the human right to freedom of association in political parties, constitutional guarantees of their formation and activities, as a means of ensuring comprehensive protection and defense of this right and, at the same time, ensuring transparent and effective functioning of state and civil society institutions.

The constitutional enshrining of the state's responsibility to the individual for its activities, fulfillment of its primary duty to establish and ensure human rights and freedoms, as well as the principle of diversity of social life as the starting point in determining the general principles of the exercise of the right to freedom of association and establishment of civil society institutions, gives rise to a positive obligation of the state to ensure the exercise of this right by citizens. The state is required not only not to interfere with the exercise of the right to freedom of association by citizens, but also to guarantee the possibility of its actual realization and protection, in particular by additionally regulating by law the general principles of formation and operation of political parties.

Concretization of jurisdictional practice in the direction of introducing proper legal regulation of the right to freedom of formation of political parties allows us to draw attention to the non-absoluteness (limitation) of this constitutional right and to single out among the grounds for its restriction the additional regulation by law of the general principles of formation and operation of political parties, subject to compliance with general democratic principles.

Key words: constitutional and legal framework, effectiveness of the constitutional and legal framework, freedom of association, freedom of political activity, political parties, restrictions on the right to freedom of association in political parties.